

textos

www.aprendretextos.com

Justificació

FONAMENTACIÓ

AJUDES PER A ESCRIURE TEXTOS (I)

Febrer 2011

CURS Educació Primària

ACTIVITATS AMB
EL LLENGUATGE

Producció de textos, narració, escriptura.

UNITAT DEL
LLENGUATGE

Text

Com citar el document:

Teberosky, A. (2010). Ajudes per a escriure textos (I). Document no publicat. Disponible a www.aprendretextos.com

Introducció

Les ajudes per a produir textos (narració, argumentació o explicació) són bàsicament un conjunt d'instruccions de l'adult envers el nen sobre un text. Aquestes instruccions guien la comprensió i la producció per part del nen de textos, i poden consistir en preguntes, presentació de material de suport, filmació, etc. És evident que els nens poden llegir i escriure sense ajudes, però molts d'ells, amb freqüència, quan se'ls demana un resum o escriure sobre "El meu animal preferit", produeixen resultats molt diversos perquè es troben desorientats. En canvi, les ajudes que dirigeixen el tipus específic de text o el tema específic els faciliten la tasca d'explicar o escriure. Per tant, les ajudes estructurin el text en funció dels tipus i dels temes, orienten els alumnes i inciten a produccions més llargues i complexes.

Respecte al tipus de textos, quan es demana una exposició, s'ha d'explicar o descriure alguna cosa: pot ser sobre temes com planejar un partit de futbol o descriure la millor manera d'aconseguir fer ràpid els deures per després anar a jugar. Les paraules claus són explicar i descriure. Quan es demana una narració, s'ha d'explicar una història sobre allò que ha passat, sobre un esdeveniment, els conflictes i les conseqüències del que ha passat. Aquí, les paraules claus són explicar i història. En canvi, quan es tracta d'argumentar, s'ha d'opinar sobre alguna cosa i persuadir o convèncer a algú amb la nostra opinió sobre el nostre punt de vista. Les paraules claus són persuadir i convèncer. En definitiva, en aquest document presentarem les ajudes per a la narració considerant els següents aspectes:

1. Focus sobre l'estructura: ajudes per a la comprensió i clarificació del text.
2. Focus especial sobre aspectes estructurals: ajudes sobre els personatges.
3. Focus sobre el llenguatge i el text: ajudes per a examinar el contingut literal, referencial, de proposicions, lexical, de cohesió i de puntuació del text.
4. Focus sobre les imatges com a suports: ajudes per a recuperar la informació de la memòria (sobretot si es tracta d'una reescriptura).
5. Focus sobre els productes dels alumnes: ajudes per a produir alguna execució, per a tornar i transformar el producte en *input* i fer-ne una altra versió.

Narració (Cursos: Educació Infantil, cicles Inicial i Mitjà)

1. Focus sobre l'estructura

1.1. A partir del llenguatge de l'adult: fer preguntes

Hi ha diversos tipus de preguntes: les que orienten respostes de “sí i no”, les preguntes totalment obertes i les preguntes sobre aspectes estructurals del text que es plantegen amb les paraules clau “qui, on, quan i què va passar”. Aquestes últimes s'utilitzen per a fer evident la trama (o seqüència d'esdeveniments) i els components de la trama, com els personatges, l'escenari d'espai i temps i la resolució dels esdeveniments que s'han explicat. Dit en poques paraules, aquestes preguntes orienten cap a la trama de la història. A fi que els nens recordin aquestes paraules clau, es poden utilitzar targetes amb les preguntes.

1.2. A partir de la manipulació: reordenar un conjunt d'imatges i de textos en seqüències

Una seqüència d'esdeveniments es pot presentar mitjançant una col·lecció d'imatges, de text o de tots dos recursos junts (text i il·lustracions) que expliquen la trama de la història de forma continua. El desordre de la seqüència es pot començar traient les il·lustracions per tal que els nens les puguin organitzar en les seqüències correctes i després les puguin incorporar a la part de text corresponent. Després es pot treure el text deixant les il·lustracions i proposar la reorganització del text i la col·locació en el lloc adequat. Finalment, es pot combinar una seqüència amb desordre d'il·lustracions i la següent amb desordre de text. La tasca resultarà més fàcil o difícil en funció de l'estructura del text: si és repetitiu i encadenat serà més fàcil, però si és continu i amb moltes situacions i personatges serà més difícil.

1.3. A partir de la manipulació: el tarot dels contes que representa aspectes de l'estructura narrativa

Sobre la base d'il·lustracions que representen diferents components de la trama dels contes, es pot estimular tant l'elaboració de textos com la de dibuixos per tal de representar els herois, els personatges secundaris, l'espai, la situació, els objectes, els conflictes, etc. Com en el joc del tarot, les cartes estan marcades per llunes de diferents colors que representen alguns d'aquests components.

Per a començar:

Un període per a familiaritzar-se amb les cartes és útil abans de jugar. Poseu els alumnes en petits grups (4 o 5) i després esteneu una vintena de cartes presentades a l'atzar. Deixeu que els alumnes descobreixin les il·lustracions i manipulin les cartes amb llibertat, abans de començar a combinar-les. Convideu els alumnes a expressar les seves preferències i les seves interpretacions en funció de les cartes.

Fase de tanteig:

Individualment, es convida els alumnes a prendre algunes cartes, les que els agraden, després a agrupar-les i a començar a fabricar contes. Passats 10 minuts, cadascun explica la seva història als altres mostrant les cartes utilitzades.

Fase de joc:

Després de la manipulació de les cartes, els alumnes estan llestos per a inventar contes més llargs i millor construïts. Si es fa en grup hi pot haver un enriquiment entre tots.

Regles del joc:

El relat estructurat: és el conte que segueix una trama de relat coneguda (i vista a classe prèviament). Es compon de vuit cartes: l'heroi, els amics, els obstacles, els indicis, els llocs, els enemics, l'encert i el final feliç.

El relat estructurat amb variants: és el mateix joc que el precedent però amb possibilitats d'utilitzar cartes addicionals.

El conte col·lectiu (no més de 4 o 5 alumnes): cada jugador descobreix una carta nova i inventa un fragment de la història.

El conte col·lectiu imaginari: és el mateix joc que el precedent, però amb la possibilitat de cartes verges en les quals els alumnes poden inventar segons les necessitats de la història col·lectiva.

Com distribuir les cartes?

Elecció lliure: s'ordenen les 8 sèries de 8 cartes i cada jugador pot escollir les seves cartes en funció de les seves preferències.

Distribució casual: s'ordenen les 8 sèries de 8 cartes, però aquesta vegada un alumne distribueix a l'atzar una carta de cada sèrie per a cada jugador.

De la mateixa manera, es pot barrejar el conjunt del joc i distribuir 8 cartes per grup.

Composició del joc:

A) Joc de 64 cartes: 8 sèries de 8 figures

	L'heroi El noi / La noia El cavaller / La dama El gos El robot El mag El pirata El gegant			Els amics El follet / La fada El lloret L'estel El geni L'arbre que parla El cavall Un personatge misteriós
	Els obstacles Un gat dolent Un parany Pluja / Tempesta La mort Una prova Un precipici Un combat Una ferida			Els enemics Els pirates La bruixa L'ogre El rei / La reina Un drac Un extraterrestre Un monstre Un dolent
	Els indicis La lletra La poció màgica Un llibre Un camí Una caixa Un mapa del tresor Un telèfon Un monstre animat			Els llocs El mar El bosc La muntanya El castell Una cova Un planeta Una ciutat L'escola
	El triomf Un tresor Un casament La victòria L'estima Un menjar Un vaixell Un foc d'artifici L'amistat			Final feliç La primavera Una coronació Una festa Un viatge Un cel estrellat Una posta de sol Un nadó Un anunci de ràdio

B) Joc més senzill de 30 cartes: 3 sèries de 10 figures

 <p>Herois</p> <p>Rei Reina Noi Noia Príncep Princesa Patufet Bruixa Robot Gat</p>	 <p>Obstacles</p> <p>Gegants Llop Muntanya Drac Castell Bosc Casa de la Bruixa Casa de materials Animals dolents Mar</p>	 <p>Ajudes</p> <p>Follet Botes Fada Mussol Clau Ploma Poma Mirall Flauta Baret Màgica</p>
---	---	--

Disposició en el mural

Al principi, l'elecció de les cartes és espontània, però uns dies més tard es proposa als nens un model d'història, i després s'intenta que puguin explicar una història tots junts. Els nens adoren que es realitzin aquestes historietes! Posteriorment, cada grup ha d'explicar la seva història als altres nens. També es pot començar una història junts, escriure-la i presentar les imatges. Cada grup que escull els dibuixos ha d'inventar una continuació.

Una altra possibilitat és organitzar les cartes del tarot en un mural. En aquest cas es disposa el conjunt dels dibuixos d'herois, els dibuixos d'amics, els dibuixos d'enemics, un apartat amb els dibuixos de llocs diferents i un altre amb els objectes màgics! Com que l'activitat es porta a terme sobre un mural, augmenten les facilitats de disposició i de manipulacions. Per exemple, es poden disposar sobre una taula de doble entrada com la següent (a la qual se li poden agregar moltes cartes):

Personatges Un noi Una bruixa	Llocs Al bosc Davant d'una casa	Objectes Amb una flauta Amb una poma	Accions Caminant i tocant la flauta Tocant la porta "toc toc"
--	--	---	--

2. Focus sobre un dels components de la trama narrativa: els personatges

2.1. A partir del llenguatge de l'adult: fer preguntes per a estimular la descripció de les emocions

Emfatitzar les descripcions dels personatges, emocions, expressions, onomatopeies, etc. és una manera de personalitzar la narració. Algunes de les activitats que es poden dur a terme són organitzar una llista de denominació de les emocions, buscar els contraris, distribuir les emocions per proximitat lèxica i estructurar les dimensions lèxiques de les emocions. La qüestió de les emocions és important per a la trama de la

història i per a caracteritzar el que diuen els personatges, les seves intencions i les seves reaccions.

3. Focus sobre el llenguatge i el text

3.1. A partir del llenguatge: parafrasejar i fer preguntes del text

a) Paràfrasi del text

En primer lloc, s'ha de garantir la comprensió per mitja de la paràfrasi. És la professora que fa la paràfrasi del sentit del text per tal de garantir la comprensió, però després poden ser els mateixos alumnes que formulin les paràfrasis per respondre a les demandes de la professora.

b) Fer preguntes sobre el text per a localitzar

Es tracta de demanar als alumnes que localitzin en el text on posa i com posa les expressions sobre les quals es pregunta. S'estimula que els alumnes utilitzin senyals de tipus discursiu o de tipus gràfic per a respondre; per exemple, s'utilitzen les preguntes "on posa 'qui'?", "on posa 'què'?", "on posa 'quan'?", "on posa 'on'?", "on posa 'per què'?", etc. (o "com posa 'qui'?", "com posa 'què'?", "com posa 'quan'?", etc.). Aquesta vegada les preguntes no són sobre la trama, sinó sobre la forma d'expressió del text perquè els alumnes puguin localitzar la persona, el temps, el lloc, etc. i així trobar la fraseologia dins de la pàgina.

c) Fer preguntes sobre el llenguatge

Quan la comprensió i la localització ja estan garantides, es pot fer una anàlisi de les maneres com s'expressen les idees, els conceptes, les relacions, etc. dins del text. Es pot proposar als alumnes que escriguin un altre text "de la mateixa manera" que el que s'ha estudiat.

3.2. A partir de la manipulació del vocabulari: targetes amb el vocabulari

Doneu un conjunt de marcadors discursius, de verbs de discurs i de frases fetes per tal que els nens les introdueixin dins del seu text. Presenteu una llista de verbs alternatius als utilitzats amb més freqüència pels alumnes i estimuleu-los perquè utilitzin aquests verbs. Organitzeu els verbs per proximitat semàntica i vegeu si els nens poden introduir sinònims pels verbs més freqüents.

3.3. A partir d'esborrar les unitats del text: substituir i completar el text (tal com ho fa l'Angèlica)

La tècnica d'esborrar és fa servir en dibuix, però molt difícilment s'ha utilitzat per textos (en anglès es diu "*reverse drawing*"). En aquest cas aplicarem la mateixa tècnica per arribar a treballar les unitats del text.

A partir d'un guió senzill que es presenta al nen, es va esborrant part del text. En un primer moment, es pot esborrar el títol i que els nens diguin què falta i què s'ha de posar. Després es poden anar esborrant més parts del text per tal que es pugui completar. Per començar, s'esborren les frases formulàries del inici (el "hi havia una vegada") o la frase del final, després s'esborren els noms del personatges i el títol, a continuació les localitzacions (bosc, casa, habitació, etc.), seguidament els diàlegs (primer un, després dos i finalment diversos en funció del conte), després s'esborren alguns verbs (per exemple, d'una seqüència d'accions) i es deixa un vocabulari alternatiu perquè el nen pugui utilitzar, s'esborra la puntuació i les majúscules, i finalment els marcadors discursius. La progressió és la següent:

Seqüència de substitucions

Títol

Frase inicial formulària

Noms dels personatges

Localitzacions

Diàlegs

Verbs

Puntuació i majúscules

Marcadors discursius

Frase final formulària

4. Sobre les imatges com a suports

4.1. A partir de dibuixos en color (d'autor): imatges sobre inicis i finals

(Serres, Alain i Maja, Daniel (2006). *Il était une fois ... il était une fin*. París: Rue du Monde.)

A la pàgina de l'esquerra ("*il était une fois*"), hi ha l'inici de la història, i és on es troben els personatges, l'ambient i els objectes que inciten a imaginar una història. A la pàgina de la dreta ("*il était une fin*") està el final de la història, com acaba. Es tracta d'un llibre que orienta cap a la imaginació, que torna el lector molt actiu en la producció de contes, ja que es compona d'una sèrie de dobles pàgines que inviten a explicar històries com si es tractés d'un joc. Per a cada doble pàgina, Alain Serres i Daniel Maja han escrit un llibre de pistes per tal que els nens puguin seguir-les i així completar un conte. A més, a partir d'aquest llibre es poden inventar múltiples històries.

4.2. A partir d'una animació (d'autor):

([Holzwarth, Werner](#) i [Erlbruch, Wolf](#) (1999). *La talpeta que volia saber qui li havia fet allò en el cap*. Pontevedra: Kalandraka Editora).

En aquest cas, es tracta d'aprofitar l'animació disponible a Internet per tal que els nens afegixin la veu per a explicar la història ja coneguda. La gravació de la seva interpretació (pot ser només interpretació o pot ser lectura literal) és útil a fi de controlar la narració respecte a les paraules, la manera (evitar titubejos), el temps, la veu, etc.

4.3. A partir de la il·lustració (d'autor)

Les il·lustracions es poden usar com a estímuls per a la imaginació i com a estratègia per a la producció d'un text (oral o escrit). Per exemple, es poden fer servir sèries de dibuixos per a ensenyar als alumnes una estructura seqüencial. No obstant això, el tipus de dibuixos influeix en la producció, perquè en alguns casos els nens només arriben a descriure els elements de la imatge (objectes o accions) sense produir una veritable narració. Aspectes com la presència d'imatges en color o en blanc i negre, estil més figuratiu, més abstracte, adequació a l'edat, fotografia o dibuixos són factors

que intervenen en la producció. Cole (1997) recomana tenir en compte l'estructura narrativa, com en la sèrie següent:

- Almenys dos personatges, un dels quals pot ser el protagonista i l'altre el potencial antagonista en funció de la situació.
- Alguna escena o esdeveniment interessant o nou (per exemple, una caiguda en un pou).
- Alguna classe de conflicte potencial entre protagonista i antagonista que necessiti lligar el protagonista a una seqüència d'accions per a aconseguir un objectiu.
- Alguna situació on es pugui inferir la resolució del problema.

4.4. A partir d'un recorregut espacial: itinerari

La narració té una trajectòria temporal, però també té una trajectòria espacial: per exemple, quan hi ha l'itinerari d'un viatge. El mapa o l'itinerari divideix l'espai en places, llocs, ciutats, camps, regions, etc. La història travessa els llocs i els espais, els herois es mouen pels espais, els descobreixen i hi troben la seva identitat, a banda de poder-hi solucionar els problemes. Així doncs, representar aquests desplaçaments per l'itinerari ajuda els nens a recuperar la història.

4.5. A partir de la reil·lustració que fan els propis alumnes

Després d'una lectura en veu alta per part de la professora, els més petits poden representar la història mitjançant una reil·lustració. La professora pot incentivar la quantitat d'imatges que es recuperen de la memòria del conte que han escoltat fent cada vegada més quadres per a dibuixar i, així, donar ajudes a la memòria del conte. L'objectiu més important d'aquesta ajuda és l'estimulació de la memòria del contingut del conte llegit. En aquest sentit, un guió pot acompanyar amb text la seqüència de dibuixos.

4.6. A partir d'una línia de temps

Quan la història és més complexa o quan es tracta de la narració de fets personals, una línia de temps pot ajudar a localitzar els esdeveniments en el temps. La línia de

temps divideix el temps en moments, i un àlbum de fotografies pot servir per a materialitzar la memòria en els punts que interessin per al relat.

5. Focus sobre un producte

5.1. El producte d'un altre com a model

L'activitat de reescriptura es basa en la imitació del text escrit d'un altre, en intentar una reproducció cada vegada més literal sense que sigui una còpia ni una repetició pura i simple. L'objectiu de la reescriptura és l'apropiació del llenguatge, la reproducció de les expressions del text; per aquest motiu, proposem la reescriptura com a primera activitat de producció de textos (malgrat que aquesta descripció està en la cinquena posició).

Aquesta activitat és propera al procediment lingüístic més general de reformulació. El concepte de reformulació es defineix com a tot procés de producció d'un discurs que manté una part invariant d'un altre discurs que, a pesar de les transformacions, es considera provinent d'una mateixa font i equivalent a aquesta. Hi ha moltes variacions de la reescriptura; per exemple, l'activitat de completar, la imitació, la paràfrasi, etc. També pot variar l'aspecte que s'imita, com ara el tema, l'estructura, la trama, les formes d'expressions, etc.

5.2. El suport del producte (tal com ho fa l'Arantza)

La reescriptura dels textos es realitza sobre suports materials, d'una manera determinada, amb eines i formats precisos. Tots aquests elements tenen una gran influència sobre variables del text; per exemple, sobre la longitud, sobre l'esforç per escriure o sobre la correcció. En primer lloc, s'ha de tenir present l'aspecte d'"on s'escriu", atès que les decisions sobre la unitat de suport poden donar variacions del tipus: una pàgina, diverses pàgines, mitja pàgina, etc. D'altra banda, la mesura de la pàgina i la disposició (vertical, apaïxada, amb quadrícula o sense) també s'han de tenir en compte. De la mateixa manera, la presència o absència d'il·lustracions i el tipus de disposició de les il·lustracions (per exemple, en seqüència de vinyetes) són factors que influeixen en les decisions de l'escriptor; així com el disseny o el format del text i de la il·lustració tenen importància.

En segon lloc, l'aspecte de "com s'escriu", si amb suport de paper o digital és, evidentment, un factor decisiu. En tercer lloc, també cal valorar si el text té com a destí

ser publicat. Tot i que que sigui molt estrany publicar les produccions infantils, hi ha llocs on poden aparèixer com una publicació escolar en bloc o web, l'exhibició en el mural de classe o de l'escola. Tots aquests són factors que tenen efectes sobre la producció, com la longitud del text, els marcadors discursius (temporals, de causa, espacial, de conseqüència), la continuïtat del relat, la recuperació de la informació de la memòria, el tipus de text (més descriptiu quan hi ha il·lustracions, més narratiu quan no n'hi ha) i la correcció perquè s'ha de publicar.

5.3. El propi producte (*output*) es pot convertir en *input* (tal com ho fa la Laura)

Els recursos tecnològics i multimèdia actuals permeten tenir productes relativament acabats amb facilitat, i en diferents formats i mitjans. L'activitat de tenir un producte a partir del text d'un altre pot donar lloc a dibuixos, a filmacions, a representacions, a l'ús de titelles, de joguines, etc. Aquests productes poden servir com a *input* per a una altra execució, aquesta vegada verbal: l'explicació o el relat que acompanya l'execució. En aquesta situació, la possibilitat de fer noves versions converteix els productes en entremetjors i estimula la repetició, la revisió i la correcció. D'alguna manera, aquesta activitat obliga els alumnes a tornar sobre el producte, cosa que, com sabem, els resulta tan difícil de fer (no només a Primària, sinó també a l'Educació Secundària).

5.4. La realització en conarració

Es tracta d'organitzar parelles de dos nens per tal d'escriure un text i ajudar-los perquè es puguin distribuir la feina. Un recurs consisteix en repartir responsabilitats; un altre en repartir papers, com per exemple al llarg de la seqüència de la trama (un que comença, un altre que continua, etc.); o un altre pot ser una incitació del tipus: “una vegada, quan (un dels participants) estava jugant al parc, li va picar una abella i li va fer molta al·lèrgia...”. Tanmateix, també es poden repartir les veus entre narrador i personatges dels diàlegs. Evidentment, per garantir que aquesta activitat tingui èxit, és necessari algun nivell d'anàlisi de la narració per a convertir una cadena d'expressions en una narració.

Hem comentat que les ajudes són instruccions sobre diferents aspectes dels textos, però també s'ha d'observar que actuen diferenciadament sobre els processos de comprensió i de producció. Mentre que els dos primers apartats, “Focus sobre l'estructura” i “Focus sobre un dels components de la trama narrativa: els

personatges”, estan més relacionats amb la comprensió, la resta guien més la producció.

Referències bibliogràfiques

Debyser, F. i Estrade. C. (1980). *Le Tarot des mille et un contes*. París: L'école des Loisirs

Cole, J. C., Muenz, T. A., Ouchi, B. Y., Kaufman, N. L. i Kaufman, A. (1997). The impact of pictorial stimulus on written expression output of adolescents and adults. *Psychology in the Schools*, 34(1), 1-9.

Peterson, C., Jesso, B. i McCabe, A. (1999). Encouraging narratives in preschoolers: An intervention study. *Journal of Child Language*, 26, 49-67.